

Brushane *Philomachus pugnax*

Ruff

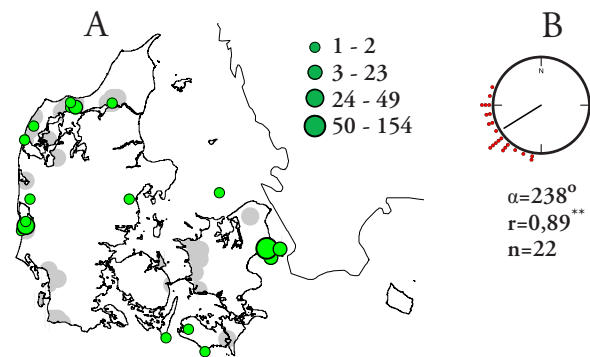

Fig. 2. A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt, samt artens danske yngleudbredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered, and breeding distribution (1993-96). B) Retning af direkte efterårstræk (aug-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Aug-Dec, >100 km).

Brushanens yngleudbredelse er begrænset til Nordeuropa og det nordlige Sibirien til Beringstrædet mod øst. Langt størstedelen af bestanden findes i Sibirien, mens de største bestande i Europa træffes i Rusland, Sverige, Finland og Norge. I Danmark er arten efterhånden en fåtallig ynglefugl med de største bestande på Tipperne i Ringkøbing Fjord og Vejlerne i Thy. Arten er opført på Den danske Rødliste (2004) som *moderat truet*. Brushanen er almindelig som trækfugl i Danmark, primært om

foråret i maj og i mindre antal om efteråret fra sidst i juni til september (Meltotte 1993). De europæiske og sibiriske ynglefugle overvintrer primært i Afrika syd for Sahara og i mindre grad ved Middelhavet.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark er der ringmærket 4.015 brushøns i perioden fra 1918 til 2002 (fig. 4). Flest fugle blev mærket fra 1950'erne til midten af 1970'erne. Alene i 1965 blev der mærket 347 brushøns. Af de mærkede fugle er

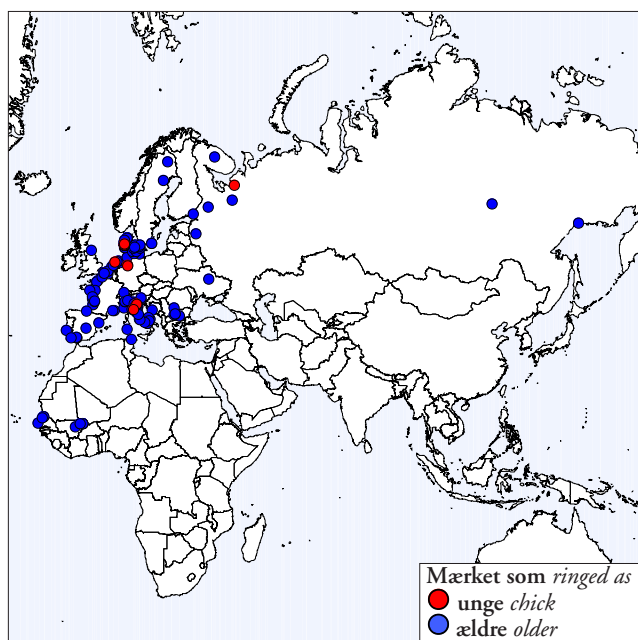

Fig. 1. Samtlige genfund af brushane ringmærket i Danmark (n=307). All recoveries of ruff ringed in Denmark (n=307).

Fakta Facts

Mærkninger Birds ringed 4.015

Genmeldinger Recoveries

Antal genmeldinger No. of recoveries 307

-heraf uden for Danmark Recovered abroad 120 (39%)

Antal fugle No. of individuals 267

-heraf mærket som unger Ringed as chicks 11 (4%)

Genmeldingsandel Proportion recovered 6,7%

Mærket i udlandet og genmeldt i Danmark 86

Ringed abroad and recovered in Denmark

Ekstremer Extremes

Højeste alder Oldest bird min. 11 år

Længste afstand Longest dist. Rusland Russia 6.503 km

Nordligst Northernmost Rusland Russia (68° 01'N)

Sydligst Southernmost Mali Mali (13° 28'N)

Østligst Easternmost Rusland Russia (143° 18'E)

Vestligst Westernmost Senegal Senegal (17° 27'W)

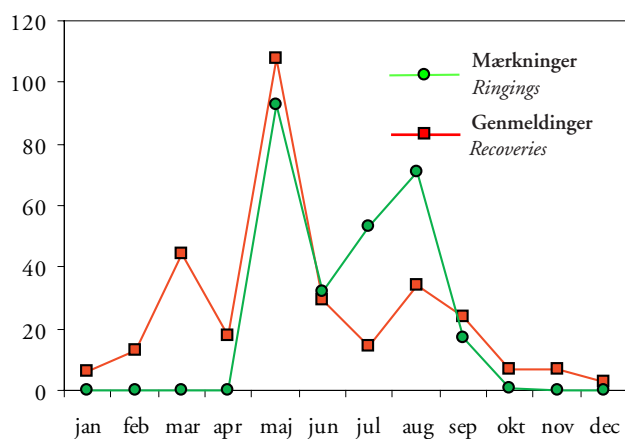

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af brushane. Month of ringing and recovery for recovered ruff.

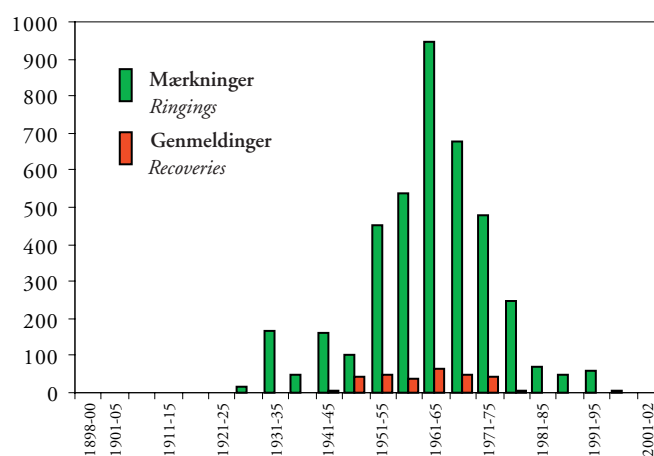

Fig. 4. Mærknings- og genfundsår for brushane ringmærket i Danmark. Ringing and recovery year of ruff ringed in Denmark.

267 genfundet. Størstedelen af de genmeldte fugle er mærket på Amager (63 %), Tipperne (19 %), Saltholm (8 %) og Vejerne (5 %)(fig. 2A). De genmeldte fugle er alle mærket fra maj til september, flest i maj og august (fig. 3). Hele 72 % af de kønsbestemte fugle var hanner, og omkring 38 % af de genmeldte fugle blev mærket som ungfugle i deres første leveår. Blot 11 af de genmeldte fugle er mærket som dununger. Materialet består således både af danske ynglefugle og trækgæster, men det er ikke muligt at afgøre, hvordan fordelingen er mellem disse grupper, da der fin-

des trækgæster i Danmark i det meste af de danske ynglefugles yngleperiode. Derfor vil danske ynglefugle og trækgæster blive behandlet samlet. Ud over danskmærkede brushøns er der desuden i Danmark genfundet 86 fugle mærket i udlandet.

Træk og overvintring

Blandt de rastende fugle i Danmark er der ynglefugle fra store dele af Norge, Sverige, Finland og det nordvestlige Rusland (fig. 1 og fig. 7). Antallet af fugle på de danske rasteads vokser fra juli til august

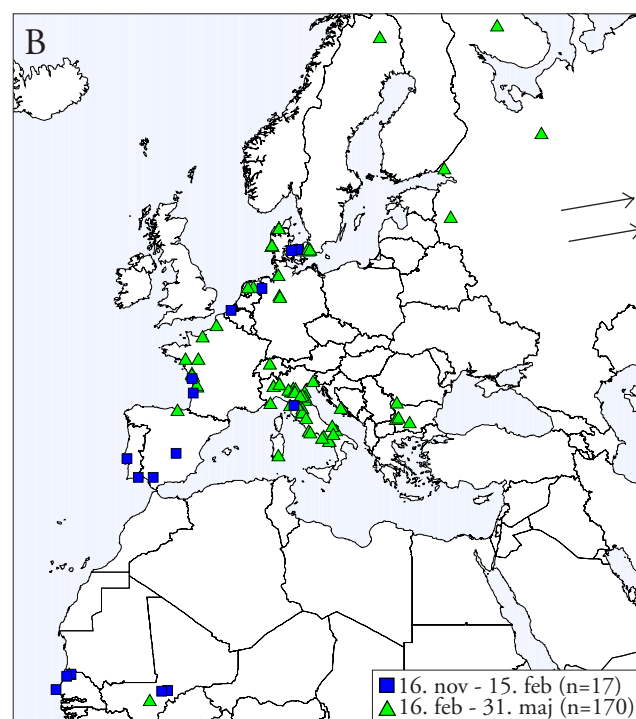
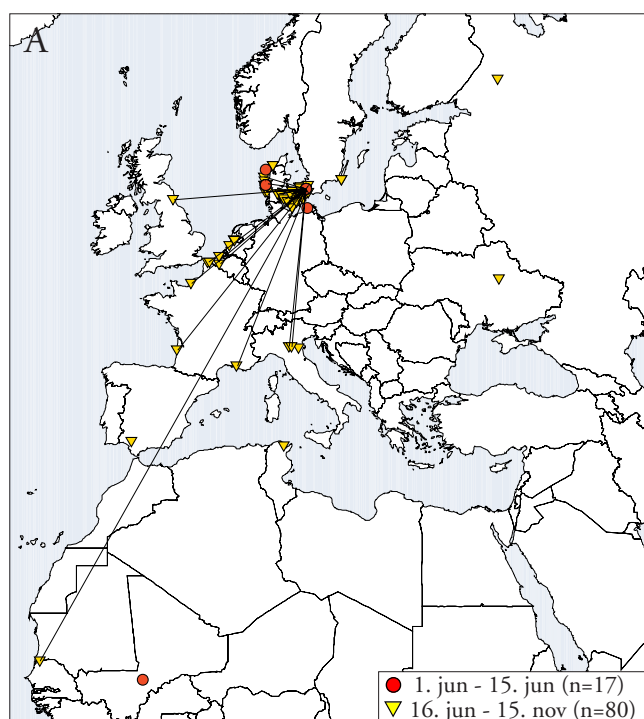

Fig. 5. Genmeldinger fra A) yngletiden og efterårsperioden og B) vinter- og forårsperioden af brushane ringmærket i Danmark. Linjer på kort A angiver direkte efterårstræk. På kort B er to forårsgefund fra det østlige Rusland udeladt (se fig. 1). Recoveries during (A) the breeding season and autumn and (B) winter and spring of ruff ringed in Denmark. Lines on map A indicate direct migration. Two spring recoveries from eastern Russia are omitted (see fig. 1).

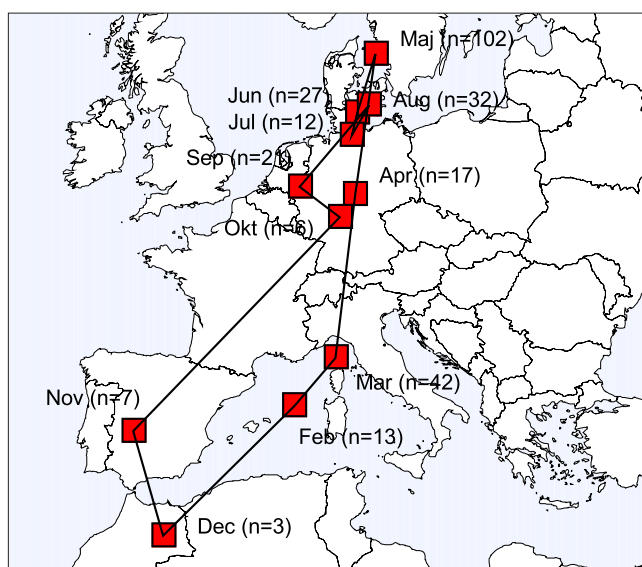

Fig. 6. Månedlige gennemsnitspositioner for brushane ringmærket i Danmark. *Monthly mean positions for ruff ringed in Denmark.*

(Meltøfte 1987). Den antalsmæssige fordeling af hhv. trækfugle og danske ynglefugle på rasteplasserne er fortsat uklar.

Fugle mærket ved den finske Østersøkyst, og ynglefugle fra de svenske fjelde (fig. 7) er primært genfundet i Danmark i august. Fugle fra det nordligste Norge er genfundet i Danmark fra begyndelsen af september til midt i oktober. Allerede i slutningen af juli er dansk-mærkede fugle dog genfundet i Holland og Frankrig (fig. 5A). En enkelt er genfundet i Tunesien allerede i starten af juli (fig. 5A). Ungfuglene trækker generelt senere end de voksne, og blandt 42 fund i Danmark i august og september var hovedparten (74 %) ungfugle.

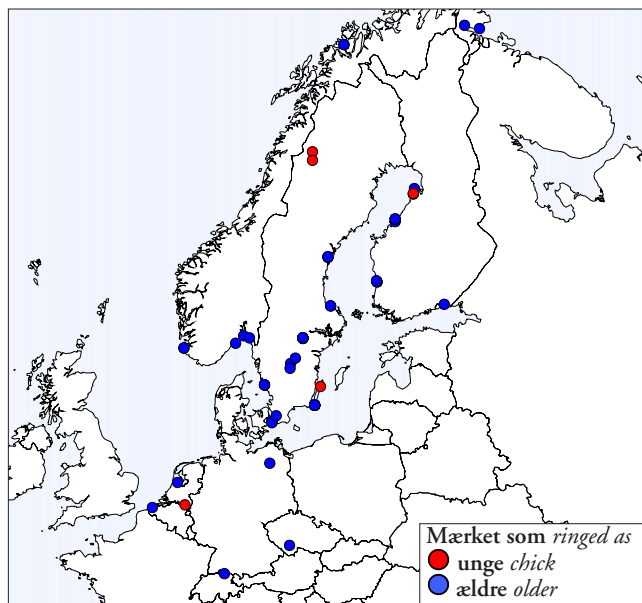

Fig. 7. Mærkningslokaliteter for brushane ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=86). *Ringing locations of ruff ringed abroad and recovered in Denmark (n=86).*

En ungfugl tilbagelagde i starten af september 897 km til England på to dage (fig. 5A).

Overordnet set trækker fuglene fra Danmark over en bred front – flest dog i en sydvestlig retning langs Vesteuropas kyster (fig. 2B). I modsætning til en række andre vadefuglearter er der relativt få genfund af brushøns fra efterårsperioden. Dette kan skyldes, at fuglene trækker hurtigt sydpå. En del af bestanden forlader tilsyneladende det europiske kontinent via Den Iberiske Halvø, mens en anden del trækker stik syd gennem det centrale Europa dokumenteret af tre genfund fra det nordlige Italien og ét fra Tunesien (fig. 5A).

Målet for trækket er for størstedelen af fuglene Afrika syd for Sahara. Herfra er der genfund fra slutningen af september. Fem er genfundet i Senegal og syv fra Nigerflodens indlandsdelta i Mali. I disse områder overvintrer store antal brushøns (International Wader Study Group), og også norske og engelske fugle er genfundet her (Bakken m.fl. 2003, Wernham m.fl. 2002). På flere af overvintringslokaliteterne i Afrika har kønsfordelingen vist sig at være temmelig skæv, varierende fra 65 % hunner i Senegal til 90 % i Kenya (OAG Münster 1996). Blandt de 12 danske fund syd for Sahara er kønsfordelingen lige, men dette skal ses i lyset af, at der er ringmærket væsentlig flere hanner end hunner.

Enkelte dansk-mærkede fugle er i vinterperioden også genfundet i Danmark, i det øvrige Vesteuropa samt i Sydeuropa, hvor et mindre antal overvintrer (Cramp & Simmons 1983). Kun én af fuglene, der er genfundet i Europa i vinterperioden, var en hun (genfundet i det sydligste Spanien), mens resten var hanner. Hannernes gennemsnitsposition om vinteren er således generelt nordligere end hunnernes ($P < 0,05$).

Returtrækket fra vinterkvarteret indledes i midten af februar, og i marts er de fleste fugle undervejs (Cramp & Simmons 1983). Trækket går i forårsperioden primært direkte via Italien, hvorfra der fra slutningen af februar til første halvdel af april er 37 genfund. I disse områder ses mange rastende brushøns (OAG Münster 1989). Sammenlignet med efterårstrækket foregår forårstrækket således mere østligt (fig. 6). Et farvemærkningsprojekt i Senegal afslørede, at en del af fuglene trækker direkte fra overvintringsområderne syd for Sahara til Nordvesteuropa, tilsyneladende uden at raste undervejs (OAG Münster 1989).

I maj er dansk-mærkede brushøns genfundet i det nordlige Sverige, på Kolahalvøen og i det vestlige Rusland (fig. 5B). Desuden er to fugle genfundet i

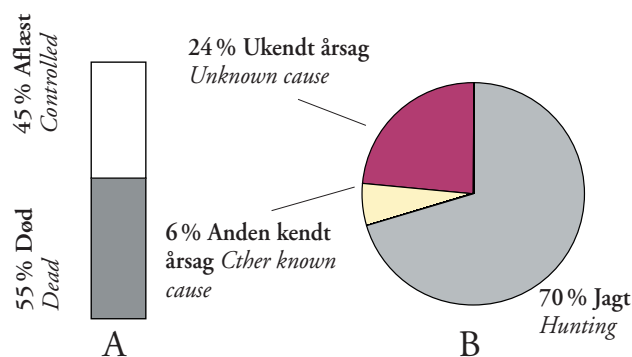

Fig. 8. A) Genmeldingsårsager (n=307) og B) dødsårsager (n=169) for brushane ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=307) and B) cause of death (n=169) of ruff ringed in Denmark.

det østlige Rusland; den ene så fjernt som ved det Okhotske Hav, 6.503 km fra Danmark (fig. 1).

I april, hvor hovedparten af de danske ynglefugle ankommer til Danmark (Thorup 1998), er gennemsnitspositionen stadig syd for Danmark (fig. 6). Antallet af rastende fugle i Danmark kulminerer da heller ikke før i maj (Melftofte 1993). De danske ynglefugle har vist sig at returnere omkring to uger tidligere i dag end i perioden 1930-1947 (Melftofte 1987).

Hele 109 fugle er genfundet på deres oprindelige mærkningslokalitet (Amager, Saltholm og Tipperne) mellem ét og 10 år efter mærkningen. Hovedparten af disse fugle er mærket og genfundet i maj, og det er sandsynligt, at det er danske ynglefugle. Genfundene vidner om en vis form for trofasthed over for ynglelokaliteten. Det er dog ikke ualmindeligt, at brushøns skifter yngleområde fra år til år. En dansk-udklækket fugl er således genfundet i det nordvestlige Rusland, ligesom også hollandske og estiske fugle er flyttet til fjerne yngleområder (Alerstam 1990).

Genmeldings- og dødsårsager

Lidt under halvdelen (45%) af de genmeldte fugle er aflæst i live, med få undtagelser alle i Danmark. Den primære kendte dødsårsag er jagt (fig. 8B). I Danmark er der i alt indrapporteret 34 skudte brushøns i perioden 1947-1974, heraf 10 efter totalfredningen i 1967. Uden for Danmark er langt hovedparten af brushønsene nedlagt i Italien og Frankrig, hvor jagt er oplyst som dødsårsag i hhv. 98% og 94% af tilfældene. Blandt de øvrige kendte dødsårsager er kollisioner med biler eller ledninger, samt prædatorer som kat, rovfugl eller andet.

Blandt brushøns ringmærket som unger eller ungfugle og genmeldt som døde er 65% indrapporteret i

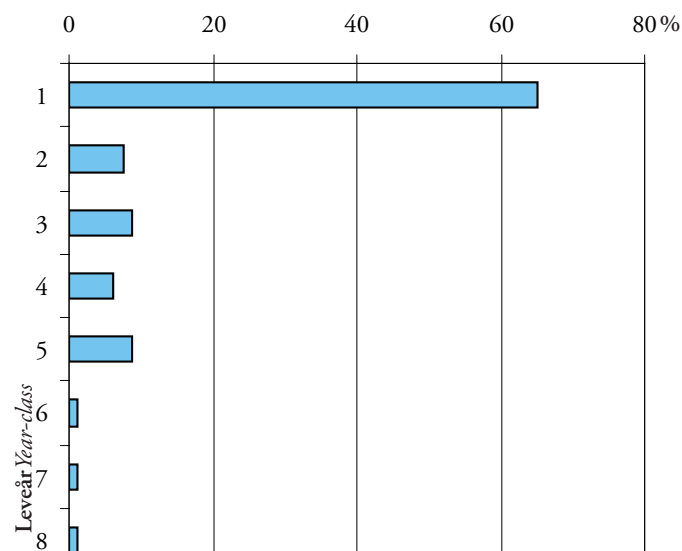

Fig. 9. Aldersfordeling af brushane mærket som redeunger eller ungfugle i deres første efterår og genmeldt som døde (n=80). Distribution on year-class of ruff ringed as chicks or juveniles in their first autumn and recovered as dead (n=80).

løbet af deres første leveår (fig. 9). Den længstlevende danskmærkede fugl blev mindst 11 år. Fuglen blev mærket på Tipperne i juni 1947 som mindst etårig og aflæst samme sted i juni 1957.

English summary

Today the ruff is a fairly rare breeding bird in Denmark, breeding mainly in western Jutland. It is a common passage migrant, especially in May but also in June–September.

In Denmark the first ruff was ringed in 1918, with the majority ringed from the mid-1950s to the mid-1970s. Most of the recovered birds were ringed on Amager and Tipperne in May and August. It is likely that only a few belong to the Danish population. Seventy-two per cent of the sexed individuals were males.

Recoveries show the migrants passing Denmark come from Norway, Sweden, Finland and northwest Russia. Most birds arrive in Denmark in August–September. From Denmark most migrate SW along the west coast of continental Europe. Others fly more directly southwards to Italy and the French Mediterranean coast. During winter birds ringed in Denmark have been recovered in Senegal and Mali, believed to be the main wintering area, though also in southwestern Europe. Ruffs depart from their wintering grounds in February and recoveries show that many migrate via Italy. In May birds have been recovered in northern Sweden, at the Kola Peninsula and in eastern Russia, one as far east as the Sea of Okhotsk.